

TÜRK YE BAROLAR B RL

ENGELL HAKLARI KOM SYONU

1. ÇALI TAYI RAPORU

Aydın Barosu Engelli Hakları Komisyonu olarak, 21-22 Ekim 2023 tarihleri arasında TBB Litai Otel Balo Salonunda gerçekleştirilen, TBB tarafından bu alanda yapılmı ilk ve oldukça önem arz eden TBB Engelli Hakları Komisyonu 1. Çalı tayına katılım sa lanmı tır.

21 -22 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilen çalı tay programı, çe itli ana ba lıkları içeren altı adet ana oturumun akabinde katılımcıların da aktif i tiraki e li inde gerçekleştirilen "Engelli Hakları Komisyonları, Sorunlar, Dayanı ma ve htiyaçlar" bölümünün gerçekleştirilmesi ile sonlanmı tır.

bu rapor olu turulurken; çalı tayda sunumlarını gerçekleştirimi olan de erli konu macıların sunumlarından do rudan ve dolaylı alıntılara yer verilerek oturumların kapsamlı raporlaması yapılmı tır.

21.10.2023 tarihi saat:9.30'da sırasıyla TBB Engelli Hakları Komisyon Sözcüsü Av. Özlem Kara, TBB Yönetim Kurulu Üyesi Av. Hicran Kandemir ve TBB Genel Sekreteri Av. Veli Küçük'ün yapımı oldukları açılı konu malarının akabinde oturumlara ba lanmı tır.

OTURUM 1

Birinci oturumun konu ba lıkları "Ayrımcılık Temel Kavramlar", "Önyargı - Kalıp Yargı - Ayrımcılık" konularında sunumunu yapımı olan konu macı Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Psikoloji Bölümünde Ö retim Üyesi olarak görev yapmakta olan Dr. Elif Emir Öksüz'dür. Konu macımız aynı zamanda Engelli Kadın Derne i'nin kurucusu ve yönetim kurulu üyesidir. Oturumun "Engellilik Temelli Ayrımcılık" konu ba lı ı kapsamında sunumunu gerçekleştirilen konu macımız da TBB Engelli Hakları Komisyonu Üyesi Denizli Barosu mensubu Av. Sevgi Mart Göcen'dir.

Dr. Elif Emir Öksüz sunumuna adalet ve e itlik arasındaki farka dikkat çeken bir görsel ile ba layarak e itlik kavramını sadece sözlük anlamı ile uygulamaya aldımı zda toplumdaki bazı bireylere gere inden fazla imkan sunacımı zı bu sebeple de fırsat e itli ine normal geli im gösteren bireylere nazaran daha fazla ihtiyacı olan bireylerin yeterli imkana sahip olamayaca mını dikkat çekmi tir. Her insan e it do madı ı için sistemsel de i iklikler getirerek sorunlara kalıcı çözümler bulmak gereklili ini anlatmı tır. Ayrımcılı a giden yolda üç boyutlu oldu u dü ünçe, duygu ve davranı tan geçen bir süreç ile ayrımcılı a, ayrımcı davranı a do ru yönelindi ini ifade etmi tir.

Dü ünçeden kasıt aslında, do ru bildi imiz yanlı lar yani yargılardır kalıp yargı, önyargılardır. Bu kavramların içini doldurursak kalıp yargı, bir grup hakkındaki a ırı genellemelere dayandırılmı imaj veya çarpıtılmı gerçekli i anlatmaktadır. Olumlu veya olumsuz olabilir, bireysel farklılıkları hesaba katmamaktadır, genel geçer yargılardır. Kalıp yargı olarak aklımıza gelen ilk örnek anneler fedakardır örne idir veya alman markaları kaliteli olur, sa lamdır ekinde olu an yargılardır. Aslında bu gibi, toplumda genel geçer ekinde var olan yargıların hepsi kalıp yargı olarak adlandırılır. Ço u zaman da do rulu u tartı maya çok açık olur. Önyargı ise belli bir ki i veya gruba yönelik genellikle olumsuz tavır ve tutumlardır. Yani önyargı dedi imiz kavram, kalıp yargıların uygulama bulmu versiyonudur. Anneler fedakardır Elif de bir annedir dolayısıyla Elif de fedakardır gibi örneklenebilir.

Dü ünçe ve duygunun bir araya gelmesi ile davranı larımız ekillenmektedir. Ayrımcılı a giden yol böyle olu maktadır. Örne in engelliler i e yaramazdır, beceriksizdir o sebeple bir engelli i ba vurusunda bulundu unda onu i e almamalıyım ekinde dir. Bir örnek ile ayrımcılı ın örtük kısmını açıklamaya çalı aca ız. Engellilerin çalı ma hayatına katılım oranı %22 civarı, engelli olmayan

bireylerin ise %47 aradaki fark görüldü ü üzere çok fazladır. Bu durumda halka soruyoruz ve halkın %87'si ise engelli bireyleri çalı tıran firmaları tercih edece ini söylüyor. Bu aradaki bo luk ve çeli ki için elbette açıklamalar mevcuttur. Bu durumda kalıp yargılar devreye girmektedir. Bunlar iki boyuttadır biri cana yakınlık biri de yetkinlik boyutudur. Bu sebeple engelli bireyler yetkinlik olarak dü ük, cana yakınlık olarak ise yüksek algılanıyorlardır. Yani bir engelli birey akla gelince ne ekerdir onlar tarzında dü ünceler belirirken i yapma potansiyeli bakımından ise i yapamaz, beceremez ekinde yargılar oldukça yaygındır. Zaten bu sebeple toplumda önemli görevlere engelli bireylerin getirilmedi ini görürüz, engelli engelli milletvekili olmaması örne inde gördü ümüz gibi.

Açık ve örtük tutumlar dü ünüldü ünde, toplumumuzda engelli bireylere kar ı açık ve olumsuz tutumlar ho kar ılanmamaktadır bu sebeple de engelli bireyler açık ayrımcılıktan ziyade örtülü ayrımcılı a maruz kalmaktadırlar. Hatta ço u zaman da iyi niyetli gibi görünen ayrımcılıklara maruz kalmaktadırlar. Örtük ayrımcılık dedi imizde mikro saldırganlık ekinde bazı ayrımcılık yansımaları görüyoruz bunlar genellikle otomatik geli en kasıtsız davranı larıdır, kurumsal düzeyde de yapılabilir. Genel mikrosaldırğanlıklara örnek olarak "ya ına göre çok genç görünüyorsun", "çok güzel araba kullanıyorsun bilmesem erkek kullanıyor sanaca ım", "kilon olmasa yüzün çok güzel" gibi çe itlendirilebilir örneklerimiz.

Engellilere özel olan mikrosaldırğanlıklar ise "ben seni engelli biri gibi görmüyorum" vb. ekinde ortaya çıkabilir. Bunun açıklaması öyledir ki alt metninde yatan "bana göre engelliler bir i i beceremeyecek bir güruhtur ancak seni bu dü ünceden ayrıık tutuyorum senin bir eyler becerebilen bi birey oldu unu dü ünüyorum" gibi bir açılımı vardır. Bu ne yazık ki yalnızca psikolojik olarak negatif bir reaksiyon getirmemektedir bunun bir de öyle bir boyutu vardır ki sen bir bireyi engelli olarak görmüyorsan onun engellilikten kaynaklı ihtiyaçlarına da cevap veremezsin mesela engelli rampası yapmazsın, internet siteni eri ilebilir hale getirmezsın ve daha birsürü buna benzer örnek verilebilir.

Mikro saldırganlık ya da örtük ayrımcılık adı verilen hareketler, yerli yersiz yardım etme, izinsiz dokunma gibi hareketler olarak da yaygın biçimde görülmektedir. Ve ne yazık ki insanlar bu davranı larında ço u zaman hatalı olduklarının farkında bile olmazlar.

İk oturumun ikinci bölüm konusu olan Engellilik Temelli Ayrımcılık kavramı üzerine ise konu maya Av. Sevgi Mart Göcen devam etmi tir.

E itlik kavramı birçok uluslararası sözle mede geçmektedir. Sözlük anlamı iki veya daha çok eyin birbirine e it olmasıdır. Hukukçular için öncelikle kanun önünde e itlik sonra ise toplumsal e itlik kavramı belirir. Toplumsal e itlik kavramına girildi inde ise bu tür e itlik için sözlük anlamındaki e itlik kavramından uzakla mak gerekir. 1982 Anayasasında "E itim Hakkı" her Türkiye Cumhuriyeti vatanda ına tanınmı tır. Buna ba lı olarak kazustik yöntemi benimseyen bir hukuk sistemimiz oldu u için konu hakkında çok sayıda ayrıntılı düzenlenmi yönetmelik vardır. Bu aslına bakıldı nda gayet de olumludur buraya kadar her ey güzel okullarımız çok güzel her ey çok güzel ancak e itlik sa landı mı? Cevap ise sa lanmadı çünkü görme engelli, protez kullanan veya tekerlekli sandalyesi olan çocuklar okula normal geli im gösteren çocuklar gibi engelsiz bir biçimde gidebiliyor mu? Bu soruların cevabı evet ise i te o zaman e itimde e itli i sa lamı oluruz ve e itlik kavramının altını doldurmu uz oluruz demektir.

Ba ka bir örne e geçelim seçimler gizli oy açık sayım ilkesi ile yürütülür. Peki ama gerçekten öyle mi yürütülmektedir? Görme engelli vatandaşların oyu aileleri, arkadaşları tarafından kullandırılmaktadır i in daha da kötü olan kısmı bu irade gerçekten bu sandı a do ru ekinde yansıtılıyor mu i te engelli bireyler bunu bilmiyorlar. Bildi ini farz edelim bir engelli bireyden siyasi iradesini çekinmeden bu yöntem ile açık bir ekinde ifade edebilmesini bekleyebilir miyiz? Bu sorunların içerisinde ya arken seçme seçilme hakkı herkes için e it diyebilir miyiz?

Tek tip insan modeli esas alınarak yapılan yasal düzenlemeler ve bu yasal düzenlemelerin hayata geçirilmesine ba lı olarak ortaya konan uygulamalar e itli i sa lamaktan gerçek anlamda çok

uzaklar. Bu sebeple de ortada gerçek anlamda bir e itlikten söz edemiyoruz ve engellilik temelli ayrımcılık vardır diyebiliyoruz.

BM Engellilerin Haklarına li kin Sözle me "Engellili e dayalı ayrımcılık" tanımını: "siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya ba ka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve di erleri ile e it ko ullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engellili e dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dı lama veya kısıtlamayı kapsamaktadır. Engellili e dayalı ayrımcılık makul düzenlemelerin gerçekleştirilmemesi dahil her türlü ayrımcılı ı kapsar." ekinde düzenlemi tir. (bu sözle meyi Türkiye, hiçbir maddesine çekince koymadan kabul etmi tir.)

Yani diyor ki engellilerin toplumsal, kültürel, ekonomik hayata karı malarına ili kin her türlü engelin ortadan kaldırılması gerekmektedir e er bu engeller varlı ı sürdürülüyorsa da orada ayrımcılıktan söz edilebilir. Bu engellerin kaldırılması için de makul uyumla tırmadan söz edilmektedir. Makul uyumla tırma ufak dokunu lar ile ekonomik, sosyal, kültürel veya sosyal hayatta engellilerin yeti farklarından kaynaklanan ve engellilerin bu yeti farkları dikkate alınmaksızın düzenlenmi oldu undan dolayı ya adıkları engellemeleri ortadan kaldıracak düzenlemelerdir.

Engellilere yönelik yapılacak düzenlemeler e itlik ilkesine aykırılık te kil etmeyecektir. Zaten bu düzenlemeleri hayata geçirirken özüne ve ruhuna uygun gerçekleştirilmek için makul uyumla tırmaları yapmak gerekmektedir. Verilen tüm bu örneklerden sonra e er devlet örne in e itim hakkına eri im ile alakalı okulları eri ilebilir hale getirmiyor ise veya burada gerekli düzenlemelere uygun ekilde hazırlamıyorsa e itimde e itlikten de il e itimde ayrımcılıktan söz ederiz. Yine seçme hakkını kullanırken braille pusula ya da ona ili kin düzenlenen bir oy pusulası yoksa seçme hakkının e itli inden de il engellilere yönelik ayrımcılıktan söz edilir. Adliyelerde i aret dili tercümanı bulunmuyorsa, bir meslekte ımız Uypa Editör üzerinden istedi i dilekçeyi yardım almadan sunamıyorsa burada engellilere yönelik ayrımcılıktan söz edilir. Alanında uzman bir engellinin hangi mesle i ne düzeyde yapmaya yetkili olabilece ine yalnızca tıp doktorlarının karar veriyor olması da engellilere yönelik bir ayrımcılıktır. Bunun alanında uzman komisyonlarca de erlendirilmesi gerekmektedir. Mümin Özekin adlı görme engelli meslekta ımızın savcı tarafından tanık önünde ifade vermeye zorlandırılması da bir engellilik temelli ayrımcılık örne idir.

OTURUM 2

İkinci oturumun konu ba lıkları olan "BM Engelli Hakları Sözle mesi", "Komite Genel Yorumları" ve "Ulusal ve Uluslararası Mekanizmalar" konularında sunumlarını yapmı olan konu macılardan ilki Türkiye nsan Hakları E itlik Kurumunda Uzman Yardımcısı olarak görev yapmakta olan Av. Ay e Begüm Ba bozkurt'dur. Di er konu macısı ise TBB Engelli Hakları Komisyonu ve stanbul Barosu Engelli Hakları Merkezi Yürütme Kurulu Üyesi olan Av. Mustafa Keskin'dir. (Oturum kapsamında konu macı olarak yer alan Av. Gizem Tanay Aksaç sa lık sorunları sebebi ile katılım sa layamamı tir. Meslekta ın sunum konusu oturumun di er konu macıları olan Ay e Hanım ve Mustafa Bey tarafından payla ılmı tir.)

Av. Ay e Begüm Ba bozkurt, Engellilerin Haklarına li kin Sözle menin içeri inden ve ortaya çıkı ndan bahsetmi tir. Engellilerin Haklarına li kin Sözle me 2007 yılında imzalanmı tir ve 2009 yılında yürürlü e girmi tir. Engelli bireylerin ya amın tüm alanlarına e it katılım sa laması ve engellili e dayalı ayrımcılı ın ortadan kaldırılması amacı ile ortaya çıkmı tir. Karar alma mekanizmalarına engellilerin katılımını sa lamak ve insan hakları bakı açısını yerle tirmek amaçları ile olu turulmu tur.

nsan hakları bakı açısı dedi imiz ey hem toplumu hem engelli bireyleri çözüm yolu arama konusunda ön plana alan bir yaklaşımdır. Ve bunun dı nda engelli bireylerin temel hak ve özgürlüklerine vurgu yapan bir anlayı içerir. Engelli ki iler sözle mede yardım konusu bir özne de il hak sahibi bireyler olarak tanımlanmaktadır. Engellilerin ya adı ı asıl sorun hak ve özgürlüklere e it ekilde eri ememektir. Engelli Hakları sözle mesi de bu yaklaşı m temelinde olu turulmu tur.

Bu kapsamda sözle me yeni hak kategorileri ortaya koymaz. Bunun aksine temel hak ve özgürlüklerden engelli bireylerin e it ekilde yararlanması gereklili ini ortaya koymaktadır. Herkesin sahip oldu u haklardan engelli bireylerin de e it ekilde yararlandırılması gereklili ini ortaya koyar. Neden ayrı bir sözle meye gerek duyulmu tur? Baktı ımızda A HS ve di er sözle meler zaten tüm bireyler için hakları güvence altına almaktadır. Ancak engelli bireyler için hakları tam ve etkin kullanma noktasında sahip oldukları engellilerin gözardı edilmesi gibi sebeplerle engelliler bakımından hakların tam olarak sa lanmamakta, yetersiz kalmaktadır. Engelliler bakımından hakların tam olarak somutla amaması problemi sebebi ile i bu sözle meye ihtiyaç olunmu tur.

Sözle me engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanması için gerekli olan hususları detaylı bir biçimde somutla tırmaktadır. Bu hakların ne ekilde kullanaca ı ve devletlerin yapması gerekenleri de somutla tırmaktadır. Sözle menin di er bir önemli özelli i ise hazırlık a amasına STK'ların deste inin alınmı olunmasıdır. Hatta bu özellik, Engelli Hakları Sözle mesini di er sözle melerden ayıran bir özelliktir.

Sözle medeki engellilik tanımı özellikle dikkat çekicidir. Sözle me, engellili i tek ba ına fonksiyon yetersizli i olarak kabul etmiyor. Engellenmi olma durumu ile kar ıla ılırsa bu durumda engellilikten bahsediyor. Sahip olunan farklılık ile çevresel ve toplumsal engeller birle erek engelli i meydana getirmektedir. Sözle menin benimsemi oldu u anlayı budur. Burada vurgulanmak istenen sakatlık ve engellilik kavramlarının kar ıtılmamasıdır. Bunun için de fonksiyonlar ile yetinin birbirinden ayrılması gerekmektedir. Ki i bacaklarını kaybetmi tir. Baca ı fonksiyonunu yitirmi tir ancak tekerlekli sandalye ile yürümeye devam edebilir, böylelikle hareket etme yetisini yitirmemi tir. Aynı ekilde gözlerinin fonksiyonunu kaybetmesi demek o ki inin hareket etme yetene ini kaybedece ini bize do rudan göstermez. Bunları birbiri ile tamamen ba lantılı görmemek gerekir.

Engelli bir bireyin o fonksiyona ili kin yetene i kaybedip kaybetmeyece i sadece o fonksiyonla alakalı bir ey de ildir, dı dünyadaki engeller ile de ilgilidir. Yani sakat olma hali hep var olabilir ancak engellilik ortadan kaldırılabilir bir durumdur. Bu iki olguyu birbirinden ayırt etmek bu sebeple oldukça önemlidir. Bir ki inin herhangi bir fonksiyonunu kaybetmi olması o ki inin yetene i kaybetti ini göstermez. Bu kavramları birbiri ile ba lantılı görmemiz gerekmektedir. Mücadele edilmesi gereken ey özellikle bu engellenmi olma durumudur.

Sözle mede, ya am hakkının özellikle geçirilmi olması da onun zaten ihlal edildi ini ortaya koyan bir durumdur. Belirli eri imlilik düzenlemelerinin yapılmamı olması veya belirli tedbirlerin alınmaması engellilerin ya am hakkını kısıtlamaktadır. Sözle medeki temel vurgu, hakların kullanmı bakımından engelli bireylerin e it bir ekilde temel hak ve özgürlüklerini kullanabilmesidir. Bu sebeple sözle me, düzenlenen maddeler ile devletlere toplumların farkındalıklarını arttırmak için bilinçlendirici faaliyetler yürütmesine ili kin sorumluluklar yüklemektedir. Bilinçlendirme faktörü oldukça önemlidir.

Sözle me, tüm hukuki i lemlerde do rudan veya dolaylı olarak engellilerin adalet sistemine katılımının sa lanması gereklili ini özellikle vurgulamaktadır. Bunun için devletlere personellere, kolluk görevlilerine gerekli e itimin verilmesi gerekti inden bahsedilmektedir. Ancak mevcut ko ullarda bu uyumla tırmaların ve eksikliklerin giderilmemi olması halihazırda adalete eri imin engelli bireyler bakımından mümkün olmad ını bize göstermektedir.

Sözle mede ba ımsız ya am hakkı düzenlenmi tir. Di er hakların kullanılması bakımından ba ımsız ya am hakkı bir ilke niteli indedir. Di er haklardan tam olarak yararlanmanın ön ko uludur. Engellilerin kendi hayatlarını yönlendirebilmelerini, kendi tercihlerini yapabilmeleri gereklili ini ifade etmektedir. Toplumda etkin bir ekilde yer alabilmelerinin önemini ifade etmektedir. Engelli bireyin kendi ya amı ve ya am tarzı üzerinde kontrole sahip olması ve seçme özgürlü üne sahip olması gerekti ini ifade etmektedir. Bu kapsamda sözle me, engelli bireylerin di er bireylerle e it ko ullar altında ikametgahlarını, nerde ve kiminle ya ayacaklarını seçme hakkına sahip oldu unu

vurgular. Engelli bireylerin özel bir ya ama düzenine zorlanamayacağını belirtir. Yine söyle me, engellilerin toplumdan dı lanmaması gerekti ine vurgu yapmaktadır.

Engelli bireylerin ailelerine erken ve kapsamlı destek sunulması gerekti ini de söyle me özellikle vurgulamaktadır. E itim hakkında fırsat e itli inin ve uygun materyallerin sa lanması özellikle önemlidir. Sa lık hakkı kapsamında hastanelerin eri ilebilir olması oldukça önemlidir. Çalı ma hakkında ise engelli bireylerin önünü kapatan düzenlemeler yerine yapabilir kılınması için gerekli tedbirlerin yapılması önemlidir. Söyle me i e alımdan ba layarak tüm süreçlerde ayrımcılı ı yasaklamaktadır. Siyasal ve toplumsal ya ama katılma hakkında da eri ilebilir ve gizli oy ilkesi oldukça önemlidir.

Söyle meye ili kin genel bir bakı açısının ardından hangi mekanizmalar kullanılarak ihlallerin tespiti yapılabilir bu konularda sunuma Av. Mustafa Keskin devam etmiştir. Konu masına Türkiye genelinde 100'ü a kın görme engelli meslekta varken halen UYAP sisteminin eri ilebilir olmamasının bu alandaki çalı maların ne derece yetersiz oldu una ili kin de erlendirmesi ile ba lamıştır.

Hak arama mekanizmalarını ikiye ayırarak önce uluslararası mekanizmalardan bahsedilmiştir. Daha sonra da ulusal mekanizmalardan söz edilecektir. Uluslararası mekanizmalara baktı mızda iki tane mekanizma kar ımıza çıkmaktadır. Birincisi Birle mi Milletler Engelli Hakları Komitesi di eri ise Avrupa nsan Hakları Mahkemesidir.

Birle mi Milletler Engelli Hakları Komitesi söyle me kapsamında kurulması öngörülen bir komitedir. Bu komite engelli hakları uzmanlarından olmaktadır. Dolayısıyla hukuki mercilerde hakim acaba engelli haklarından haberdar mıdır diye dü ünmeye gerek kalmayan bir komitedir. Komite 4 yılda bir ülkeleri uyum açısından izlemektedir. Ülkelerden uyum açısından bir rapor talep etmektedir. Aynı zamanda STK'lardan bir gölge rapor talep etmektedir. Hükümetin raporunu incelerken bir de sahada durumun nasıl oldu unu anlayabilme amacına binaen bu raporları talep etmektedir. Daha sonra kendisi bir rapor olu turmakta ve endi elerinden söz etmektedir, tavsiyelerde bulunmaktadır. Örne in ülkemize ili kin endi elerinden bazıları ba ımsız oy kullanamama sorunu, noterlik i lemlerinin hala yapılamıyor olmasıdır.

2023 yılında son 4 yılın dökümünü içeren yeni bir rapor gelecektir. Komitenin bireysel ba vuruları kabulüne ili kin olarak hazırlamı oldu u ihtiyari ek protokolüne ülkemiz 2014 yılının mart ayında bu taraf olmu tur. Dolayısıyla bu protokol kapsamında, ülkemizin vatanda ları olarak bireysel veya bir grup insan olarak söyle meye aykırılıkları komite önüne ta ıyabiliyoruz. Bu mekanizmanın kabul artları da bahsi geçen ek protokolde ayrıca düzenlenmiştir.

Aleyhine ba vurulan devletin o bireye tanımı oldu u hak ehliyeti komite bakımından önemli de ildir. Komite her bireyin yasal kapasiteye sahip oldu unu öngörmektedir. Komitenin, devletin bireye tanımı oldu u hukuk ehliyetini dikkate almıyor olması birey bakımından avantajlı bir bakı açısidir. Grup olarak da ba vuru yapılabiliyor ancak ba vuru belgelerinde hem bireyin hem de grubun tek tek ki sel bilgilerine yer verilmesi gerekiyor. Vekil aracılı ı ile yapılıyorsa da belgelendirmek/gerekçelendirmek gerekmektedir.

Bireysel ba vuru hakkının kötüye kullanılmaması gerekmektedir. Ba vurunun söyle me hükümlerine aykırı ekilde yapılmaması gerekiyor. Örne in iç hukuk yolları tüketilmeden yapılan ba vuruları komite haksız buluyor ve kabul edilemez buluyor. Uluslararası hukuk mekanizmaları kar ıla ılan sorunların önce iç hukukta çözülmesi gerekti ine i aret etmektedir. Engelli Hakları Komitesinin bir artısı da ba vuru bakımından bir hak dü ürücü süre öngörmemi olmasıdır. Ancak ihlalin gerçekleşti i zamanlarda ba vuru yapılması tabi ki önerilen durumdur.

Yargılama süreçlerinde bireylerin ne kadar etkilenece ine ili kin bir düzenleme eksikli i bulunmaktadır. Ba vurunun açıkça hukuki dayanaktan yoksun olmaması gerekmektedir. Ba vuru yeterli delile dayanmıyorsa ya da yeterli açık bilgiye yer vermiyorsa ba vuru komite tarafından kabul edilemez bulunuyor. Komiteye yapılacak ba vurular açısından, aleyhine ba vuru yapılacak ülkenin protokole taraf olmasından sonra gerçekleşen ihlallere yönelik ba vuruları de erlendirmektedir.

lerleyen süreçlerde, uluslararası mekanizmalara yapacağımız başvurularımızı öngörerek iç yargı süreçlerimizde ilk aşamalarda dahi haklarımızı temellendirmemiz hangi haklarımız ihlal edildi ise bunları kalem kalem dile getirmemiz usuli açıdan önemli bir avantaj sağlayacaktır.

Konu manının ikinci bölümü ise A HM'e başvuru sürecine ilgilidir. A HM ülkemize insan hakları bakımında çok fazla katkı sağlarken engelli hakları özelinde bu kadar etkinlik göstermemektedir. Başvuru sayısının azlığı ve karlılıkta alınan tablolar bakımından iç açıcı bir deneyim yaşıyordundan söz edilememektedir.

Kabul edilebilirlik artları yine A HM açısından oldukça önemlidir. Başvuru kabul kriterleri de değerlendirildiğinde mahkeme taraf devlet hak ehliyeti yorumuna bağlı kalmamaktadır. Herkesin hukuki olarak kapasitesi olduğu öngörülmektedir. Burada da iç hukuk yollarının tüketilmesi gerekmektedir. Engelli Hakları Komitesinden farklı olarak başvuruda iç hukuk yollarının tüketilmesinden itibaren 4 aylık bir hak dürrücü sürenin varlığı mevcuttur. Bu sürenin uygulanması göz önünde bulundurulduğunda kısa olması engelli bireylerin adalete erişim hakkına bir kısıtlama olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bireysel başvuru hakkının kötüye kullanılmaması gerekmektedir. Bir diğer husus da başvuru konusunun mahkemece veya başka bir uluslararası mekanizmalarda incelenmemi olması gerekiyor. Maddelik statüsü de aranmaktadır. Bir hak ihlal edilmeden yapılan başvurular kabul edilmemektedir. Önemli bir örnek olarak Romanya kararında bakım evinde HIV bulağı ve hayatını kaybeden bir engellinin başvurusu STK tarafından yürütülerek süreç A HM'e taşınmıştır. Burada da her ne kadar maddelik statüsü sıkıntı teşkil etse bile ölümle sonuçlanmış ciddi bir ihlal söz konusu olduğu için A HM başvuruyu kabul etmiştir. Başvurunun zaman bakımından uygun olması gerekmektedir. Sözleşme yürürlüğe girdikten sonraki ihlaller bakımından başvuru yapılabilir. Konu bakımından başvuru ise sözleşme ve protokollere bağlılık açısından gündeme gelmektedir. Bir diğer kriter ise ihlal sebebi ile önemli bir zararın meydana gelmesi olması gerekliliğidir.

Engelli Hakları Komitesine Türkiye'den hiç başvuru gitmemiştir. Uluslararası mekanizmaları kullanmak hak savunuculuğu bakımında oldukça önemlidir. İç hukuk mekanizmalarına ilişkin olarak sunuma tekrar Av. Ayşe Begüm Başoğlu devam etmiştir. İç hukuk mekanizmaları AYM Bireysel Başvuru, Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, Kamu Denetçiliği Kurumu ve Türkiye İnsan Hakları ve Erişilebilirlik Kurumu ve İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları vardır. Sunumda fazlaca bilinmeyen konular olduğu için T HEK ve KDK mekanizmaları incelenecektir.

Her iki kurum da hakların ihlal edilmesi ile başvurulabilecek kurumlar ancak KDK idarenin yapmış olduğu eylem ve işlemlere ilişkin olarak başvurulabilecek bir kurumdur. T HEK ise yalnızca ayrımcılık söz konusu olduğunda başvuru alan bir kurumdur. Başvurular bakımından ayrımcılık temel sayılmıştır. Ve yalnızca kamu kurumları değil özel hukuk tüzel kişilerinin veya gerçek kişilerin yapmış olduğu ayrımcılıkla ilgili olarak başvurulabilen bir mekanizmadır. KDK tavsiye kararı vermektedir, T HEK'in ise idari yaptırım yetkisi de vardır. Ancak uygulamada KDK daha fazla bilinen ve kararları uygulanan bir kurumdur.

Oturumun konumacılarından olan Av. Mustafa Keskin'in yapmış olduğu T HEK başvurusunda Milli Kütüphane tarafından basılı eserlerin görme engellilerin hizmetine sunulmasının kanunen gerekli olduğuna ilişkin bir karardır. 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanununda hüküm altına alınan bir durum olmasına rağmen ve işbu kanunun 2012 yılında yürürlüğe girmiş olmasına rağmen halen 2023 yılında kültürel yasa katılma hakkının ihlaline ilişkin olarak ve erişilebilirliğin sağlanmadığına ilişkin olarak T HEK başvurusu yapılmıştır. Kitaplara erişilebilirliği sağlamayan ve kültürel yasa katılım hakkını engelleyen Milli Kütüphaneyi, konumamız Av. Mustafa Keskin T HEK'e ikinci kez şikâyet etmiştir. T HEK, Keskin'in ilk başvurusunu oy birliğiyle haklı bulmuş ve ayrımcılık yasağı ihlalinden kurumun sorumlu olduğunu Kültür ve Turizm Bakanlığı'na 10 bin TL idari para cezası vermiştir.

OTURUM 3

Üçüncü oturumun konuları "Eriilebilirlik" 'tir. Bu bağlamda Mekansal Eriilebilirlik konusunu sunmuş konumuz TBB Engelli Hakları Komisyonu ve İstanbul Barosu Engelli Hakları Merkezi Yürütme Kurulu Üyesi olan Av. Hüseyin Varol'dur. Dijital Eriilebilirlik konusunu ise İstanbul Barosu Engelli Hakları Merkezi Yürütme Kurulu Üyesi Av. Çarı Yıldırım yapmıştır.

Eriilebilirlik birçok disiplinin konusu olabilir durumdadır. Ancak sunumda hukuk özelinde eriilebilirlik konusunu ele alınırken mekansal eriilebilirlik sınırları içerisinde bir sunum gerçekleştirilmiştir. Eriilebilirlik esasında bir hak değildir hakların önkoşuludur. Mekansal eriilebilirlik e ilikin en net tanım TSE tanımıdır. "Herkesin istediği her yere ve her hizmete bariyersiz ve güvenli olarak ulaşabilmesi ve bunları kullanabilmesidir." Yani ulaşım zincirinin her bir noktasının eriilebilir olması gerekmektedir.

Esasında mevzuatta eriilebilirlik e ilikin hükümler bütün ayrıntıları ile düzenlenmiştir ve yeterlidir ancak uygulanabilirlik açısından ortada çok büyük bir makas vardır ki o da bize maddi gerçeklerin mevzuatla hiç örtümediğini göstermektedir. Örneğin 2018 yılında 3735 kamu binası denetlenmiştir bunlardan yalnızca 86 tane binanın eriilebilir olduğuna dair belge düzenlenmiştir. Bu makasın bu denli açık olmasının en önemli nedenlerinden biri de 5378 sayılı Kanundaki sürelerin sürekli olarak ertelenmesi olmasıdır.

Türk Hukukunda uygulaması 21 yıl ertelenen başka bir hüküm daha yoktur. Bu da bize mevzuatın uygulamasına ilikin oldukça bir ciddiyetsizlik olduğunu göstermektedir. Bu o kadar ciddi bir problemdir ki kamu otoritesinin bu düzenlemeler açısından ne denli gevşek davranmış olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. O sebeple bir hakkın sadece tanınması yetmemektedir, müeyyidesi olmayan hukuk kuralları hukuk kuralları değildir. Bir insanın ya da kurumun yapabilme serbestiyetinden söz edebilirsek eğer orada bir hukuk kuralından bahsetmeyiz orada bir ahlaki ödevden bahsedebiliriz. Hukukun olduğu yerde mutlaka bir cebrin olması gerekmektedir.

Burada aynı zamanda bir denetleme sorunu mevcuttur. Eriilebilirlik izleme ve Denetleme yönetmeliğimiz vardır bunun düümü olarak da Eriilebilirlik izleme ve Denetleme Kurulları oluşturulmuştur ancak bu kurulların çoğunluğu kamu görevlilerinden oluşmaktadır. X kurumunu denetlemeye gidiyorsunuz ve bu kurumda çalışan personeller ile gidiyorsunuz bu için ekstra bir ücret de ödemiyor yani personel bakımından tamamen angarya olarak görülen bir yapıyorsunuz. Daha da kötüsü bu insanların konuya dair bilgisi, yeterliliği mevcut değil ve biz bu insanlardan her kurumdan bir personel varken kendi kurumlarına nasıl ceza kesmelerini bekleyebiliriz? Yani halihazırdaki sistem göz önünde bulundurulduğunda mevzuat oluşturulurken ülkenin gerçeklerinden ve o hükmün nasıl hayata geçirilebileceğinden oldukça uzak bir tutum benimsenmiştir.

Hakları sürekli erteliyor, denetlemiyoruz. Hukuki mekanizmaları diri tutmak gerekiyor. Eriilebilirlik hususunda adliyeler baroları raporlandı mı? Daha ciddi emek gerektiren çalışmaların ertelemeyi millet olarak seviyoruz. Hukuki olarak hak savunuculuğu yapmakta ısrarlı bir takibimiz yok. TCK m. 122' den kaç tane suç duyurusunda bulduk? Noterlerin ihtarlarına ilikin olarak TCK m. 257' den kaç tane suç duyurusunda bulduk mu? Eriilebilirlik bariyerli olmak üzere bariyerli yapıları sıklaştırmak çok önemlidir.

Barolar noktasında da sıkıntı vardır. 2022 verisi olarak engelli hakları komisyon/merkez yalnızca 27 tane baroda vardı. Yüzde olarak değerlendirildiğinde toplumun %10'una hitap eden bir topluluğun barolar nezdinde desteklenmediği ve etkin çalışmalar yürütülmediği görülmektedir.

Dijital eriilebilirlik kısmına gelindiğinde Av. Çarı Yıldırım sunuma devam etmiştir. Pandeminin etkisi ile dijital mecralardaki eriilebilirlik durumları herkesin gündemine daha fazla gelmiştir bu da beraberinde eriilebilirliğin dijital bağlamda daha fazla gündeme gelmesine sebep

olmu tur.

Bilişim erişilebilirliği bakımından BM Engelli Hakları Sözleşmesi çerçevesi olmaktadır. AB ve ABD bu alandaki gelişmelerde özellikle ön plana çıkmaktadır. Avrupa Birliğinde 1999'da ortaya konulan E- Avrupa planı çerçevesinde çeşitli adımlar atılmıştır. Bu planda dijital erişilebilirliği ilkin direktifler yazılıyor adından da anlaşılacağı üzere üye devletlere bir çerçeve çizmektedir. Direktifte bulunan esaslara uygun düzenlemeler yapılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla AB bünyesinde tüm devletleri doğrudan ilgilendiren bir konudur.

Bu kapsamda çeşitli direktifler yayınlanmaktadır. Telsiz telekomünikasyon ekipmanlarına erişim, evrensel hizmet direktifi, kamu kurumlarının web sitelerine ve mobil uygulamalarına erişilebilirlik, ürün ve hizmetlere erişilebilirlik direktifleri gibi. Bu bağlamda evrensel tasarım ilkesi vurgulanmaktadır. Engelliler için özel ürün değil herkes için erişilebilir olan ürünlerin tasarlanması eklindedir.

WCAG (Web Content Accessibility Guidelines) denilen bir uluslararası bir kuruluş söz konusu ve uluslararası anlamda onların standartları temel alınmaktadır. Burada da 4 tane etken vardır algılanabilirlik, kullanılabilirlik, anlaşılabilirlik ve uyumluluk ekinde bunlar tüm engel gruplarının teknolojik ürünleri nasıl kullanıldığıyla paralel olarak geliştirilmiş kriterlerdir. Bu kriterler de bu direktife atıf yolu ile bir nevi entegre olmaktadır.

Direktifte bazı hoş olmayan istisnalar da bulunmaktadır örneğin mali konular burada da gündeme gelmektedir. Kamu kuruluşlarına mali olarak bir yük getirmemesi gibi örneğin orantılılık, makul düzenleme gibi kavramlara burada da rastlamaktayız. Bu aslında direktifin amacını ve içeriğini uygulamada bozmaktadır. Kamu kuruluşlarına getirilen zorunluluklar var erişilebilirlik bildiriminde bulunmak gibi ve buna ilişkin raporlar hazırlamak gibi erişilebilirlikle ilgili bir problem varsa da bunun ne zaman giderilebileceği ile ilgili bilgi verme gibi bunların da tüm kullanıcılara açık yayınlanmasına ilişkin bir takım mekanizmalar var.

Ürün ve Hizmetlere ilişkin direktif de özel hukuka ilişkin standartları kapsamaktadır. Bununla beraber direktifte sınırlı sayma ilkesi belirlenmiştir ve belirli ürünler sayılmıştır. Cep telefonları, iletişim sistemleri, bankacılık hizmetleri gibi. Bu sebeple direktifin birçok teknolojik alet özelinde kapsam dışında kalmasına ilişkin olarak eleştiriler de mevcuttur. Belli ciro altındaki şirketler de kapsam dışı bırakılmıştır. Yine bu durum da direktifin kapsamını olumsuz etkilemektedir. Bu direktifin tamamı ile uygulanması sürebaharında bütün üye devletlerde 2025 yılının Haziran ayına kadardır, dolayısıyla uzun bir uygunluk süresi öngörülmüştür.

Ülkemizde ise sistem şu anda çok vahim durumdadır. Kabaca özetlendiğinde dijital erişilebilirliği ilkin bir toplu mevzuat yoktur. Çok da zayıf haldedir. Engelli Hakları Sözleşmesi ve 5378 sayılı Engelliler Hk. Kanununda birtakım düzenlemeler mevcuttur bunlar çerçeve hükümler olarak da nitelendirilebilir. Fakat uygulamaya gelindiğinde erişilebilirlik izleme ve denetleme yönetmeliğine bakıldığında bilgi teknolojilerine ilişkin olarak sadece bir tanım olarak geçmektedir. Onun dışında hiçbir mekanizma hiçbir ifade yer almamaktadır. Yani uygulama ve denetlemeye ilişkin hiçbir içerik bulunmamaktadır. Denetleme yalnızca fiziksel alana ilişkin olarak yazılmıştır.

TTK 1524'üncü maddesi vardır "Elektronik iletişim ve bilgi toplumu hizmetleri" orada belli sermaye şirketlerinin web sitelerinde bilgi toplumu hizmetleri bölümünün erişilebilir olması gerektiğini belirtmektedir. Ve yine yönetmelikte AB'de olduğu gibi teknik standartlara atıf yapılmıştır, bu güzel bir örnektir ancak erişilebilirliği ve kullanılabilirliği açısından değerlendirildiğinde ciddi sıkıntılar vardır.

Kamu Halkın Kanununda erişilebilirliği ilkin hiçbir madde, ifade yoktur. Tüm bunların sonucunda ise bahar UYAP olmak üzere birçok dijital mecraya ciddi erişilebilirlik sorunu vardır. Öncelikle bir mevzuat altyapısı oluşturulması gerekmektedir sonrasında da az önce anlatılan hususlarla ilgili olarak denetim mekanizmaları aktif hale getirilmelidir. Dijital erişilebilirlikte acil bir eylem planına ihtiyaç bulunmaktadır.

OTURUM 4

Dördüncü oturumun konuları "Görüyor, Duyuyor, Yürüyorlar; Gelişimsel Engelliler, Entelektüel Engellilik ve Nöroçe itlilik" olan sunumu yapan konuşmacı İstanbul Otizm Gönüllüleri Derneği Kurucu Başkanı olan TBB Engelli Hakları Komisyonu ve İstanbul Barosu Engelli Hakları Merkezi Yürütme Kurulu Üyesi Av. Sedef Erken'dir.

Engellilik dediğimizde aklımıza bedensel engellilik, zihinsel engellilik, duygusal engellilik gibi çok temel kategorik başlıklar geliyor. Oysa dışarıdan bakıldığında insanların bazen engelli olup olmadığının anlaşılması olanaklı olmayabiliyor. Ya da engelli dediğimiz mesele tek bir kategoriye indirilebilecek tek bir durumla tanımlanabilecek bir mesele değildir.

Ülkemizde engelli algısı son derece zayıf buna ek olarak bir insan görüyor, yürüyor ve duyuyorsa nasıl engelli olabiliyor? Bu toplumda pek algılanmıyor. Toplumun içinde nöroçe itliler bulunmuyor, dolayısıyla toplumun da nöroçe itliliğinin ne olduğunu bilginin bir bilgisi bulunmuyor. Nöroçe itlilikte yabancı kaynaklardan yapılan çevirilerle ilgili de sıkıntılar yaşıyoruz. Yurtdışında entelektüel engellilik olarak geçen kavram bizde doğrudan zihinsel engellilik olarak çeviriliyor bu öyle büyük bir kalıp yargı örneğidir ve toplum tarafından net bir biçimde kabul edilmiş durumdadır ki zihinsel engelli herkesin zihinsel geriliği olduğunu da düşünülüyor.

Eriilebilirliğin bir görme engelli için nasıl olacağını ya da bir otizmli için erişilebilirlik kavramının ne olması gerektiği üzerine daha fazla çalışmalar yapılması gereklidir. Dolayısıyla engellilere ilişkin kavramların kapsama alanlarının genişletilmesi gereklidir. Engellilere ilişkin en bilindik evrensel semboller, imgeler tekerlekli sandalye ile ifade edilmektedir. Ancak engiltereden alınmış bir veride engilteredeki engellilerin yalnızca %7'si tekerlekli sandalyeye ihtiyaç duymaktadır. Yani engelli topluluğunun kendini ifade ederken içerisindeki çeşitliliğe de vurgu yapması önemlidir. Aslında engelliliği sadece bedensel engellilik kategorisine indirgemek gerekmektedir.

Nöroçe itlilik kavramını, Avustralyalı Judy Singer (*engellidir, kendisini "muhtemelen otistik spektrumda bir yerde" olarak tanımlamaktadır*) bir sosyolog ortaya atmıştır. Terimin ne olduğundan bahsederek ülkemizde nörobilişel bozukluk olarak geçen bunun bir farklılık olduğunu yaklaşımlarında daha doğrudur. Yani bu bir spektrumdur ve biz de oldukça kapsayıcı olmalıyız.

Bugün dünyada iki tane yaklaşım vardır. Örneğin silikon vadisinde yalnızca otizmlileri istihdam eden şirketler varken Sakarya Arifiye'de bir bakımevinde almış oldukları ilaçlar ile tabiri caiz ise adeta zombilemiş otizmli çocukların kafese kapatıldığını ve eziyet gördüğünü bir tablo da mevcuttur ne yazık ki. Dikkatimizi vermemiz gereken bir durum da kağıt üzerinde evet bu engelli bireyler haklara sahip ancak uygulamada sahip oldukları hakları kullanabiliyorlar mı? Saha çok önemlidir. Ayrı tabloların yayındığını maalesef çok görüyoruz. İşte bu sebeplerle engellilik meselesine bütüncül bir bakış açısıyla bakmalıyız, birbirimizin farklılıklarını da görmek zorundayız.

OTURUM 5

Beşinci oturumun konuları olan " ve Sosyal Güvenlik Hukuku", "Salışık Raporları" konularında sunumlarını yapmış olan konuşmacılardan ilki bakım yönetmeliği ve bakım ile ilgili olarak sunum yapmış olan TBB Engelli Hakları Komisyonu Yürütme Kurulu Üyesi İzmir Barosu mensubu Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda Avukatlık yapmakta olan Av. Müjgan Bilgen Özgen, salışık raporları konusunda sunum yapmış olan Halen Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesinde Engelli Dayanım ve Koordinasyon Biriminin sorumlusu sosyal hizmet uzmanı Ayşe Sarı ve TBB Engelli Hakları Komisyonu ve Ankara Barosu Engelli Hakları Komisyonu Yürütme Kurulu Üyesi Av. Ferit Ali Mutlu'dur.

Engellilere ilişkin yardımlar 2022 sy. 65 Yayımlı Doldurma Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun ve 2828 sy. Sosyal Hizmetler Kanunu bu iki

temel kanunda düzenlenmi tir. Bu kanunların hazırlanmasındaki en temel altyapı Anayasamızın 2'nci maddesinde düzenlenen sosyal devlet ilkesidir. Sosyal hukuk devleti engelli veya normal geli im gösteren bireylere sadece temel hak ve özgürlükleri tanımakla yetinmeyen bunların ya ama geçirilmesi için her türlü düzenlemeyi yapan ve insan onuruna yara ır bir ya am sa layan, özel sektöre kar ı bireyleri koruyan, adaletli, e itlikçi, özgürlükçü hukuka dayalı bir devlet olarak tanımlanmi tir. Devletler bu kapsamda engellilere birçok muafiyet tanımaya ba lamı tir, bunun dı ında geni ölçüde sosyal yardımlar yapılmı tir ve engellilik tazminatı adı altında engelli birey çalı sın ya da çalı masın ödeme yapmı tir.

Engelliler tarih boyunca bakıma muhtaç, yardıma muhtaç olarak algılanmi tir. Sosyal devlet ilkesinden sonra özellikle 2005 yılında Engelliler Hakkında Kanunun yürürlü e girmesinden sonra bu alandaki düzenlemeler artık daha derlitoplu hale getirilmi tir. Ancak ülkemizde, di er ülkelerde oldu u gibi ne sosyal hizmetlere ili kin kapsamlı düzenlemeler gündeme gelmi ne de engellilik tazminatı ile ilgili bir yasal düzenlemenin altyapısı hazırlanmi tir. 2022 sy. kanunun ba lı ı da insan onuruna yakı mayacak bir ba lıktır. Ba lıkta ba lı ba ına kalıp yargı içeren ifadeler bulunmaktadır.

2022 sy kanunun 2'inci maddesi 2005 yılından sonra revize edilmi tir. İlk olarak bireyin engelli raporu olması gerekti ini ifade etmektedir ve kategori olarak ikiye ayırmaktadır birinci kategori %40- %69 arası engellilik yüzdesi olan ki ilere verilen aylı ı kapsar bu aylık 1874 TL'sidir. %69- %100 arasına da 2811 TL maa ba lanmaktadır. Ve kriter olarak da muhtaçlık ve nafaka yükümlüsü olmaması aranmaktadır. Muhtaçlık kriterine baktı ımızda ise hanehalkı gelirinini birey ba ına dü en miktarı asgari ücretin üçte birinin altında olması gerekmektedir. O hanede ya ayan herkes hanehalkı olarak geçmektedir. Yani kanun oldukça sorunludur. 65 ya üstü için ise kendi gelirin ve e inin gelirin bakılmaktadır. Neden engellilerde bütün hanehalkı geliri toplanırken ya lılık aylı ında böyle bir düzenleme vardır? Yani bu düzenlemeler açıkça Anayasaya, e itlik ilkesine aykırılık barındırır. kinci bir kriterde ise nafaka yükümlüsü olmamak eklindedir TMK m. 364'e atıf yapılmaktadır. Yani burda nafaka yükümlüsü varsa bu maa ı hak edememektedir. Bu da kanunun uygulanmasını ciddi ölçüde daraltmaktadır.

2828 sy kanunda ise durum de i miyor. Orada da 3 ko ul aranıyor evde bakım ücreti ödenebilmesi için Engelli Sa lık Kurulu raporuna göre bireyin %50 üzerinde engelli olması gerekiyor. Yine hane geliri dikkate alınmi tir ve asgari ücretin üçte ikisini geçmemesi gerekmektedir bu da ki i ba lı 7601 TL'sidir. Di er ko ul ise engelli bireyin günlük ya amında normal derecede özbakımını yerine getiremeyecek olmasıdır. Kanun kapsamında akraba tanımı da oldukça geni tutulmu tur.

Bu iki kanun mevzuatsal anlamda de erlendirilecek olursa aslında en ba ta BM Engelli Haklarının özüne ve ruhuna bir bütün olarak aykırılık te kil eder. Hem e itli i aykırıdır hem de engelli bireyler ailelerinin sırtına bir kambur olarak yüklenmektedir. Ve her eyden önemlisi bu kanunlarda engelli bireyler bir hak öznesi olarak görülmemekte bir hak objesi olarak görülmektedirler.

26.05.2023'te evde bakım ücretiyle ilgili yeni bir yönetmelik düzenlendi. Bu yönetmelik kanunda verilmi hakkın uygulanmasını daha da daraltmaktadır. Çünkü burada tek tek aile geliri sayılmı tir. Gelir kriteri içerisine de her eyi dahil etmi lerdir. Yani bu da sene sonunda evde bakım ücretlerinin büyük bir ço unlu unun iptali ekinde kar ımıza çıkacaktır.

Sosyal yardımlar önemlidir ancak bunların evrensel kriterlere dayandırarak insan onuruna yakı ır ekilde ve ya am standartlarının net bir ekilde ortaya konulması için BM Engelli Hakları Sözleşmesi madde 19 ve madde 27 ba ta olmak üzere bütün maddelerine uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Engellilerin haklardan yararlanmasını daraltan bu düzenlemelerden de dönülmesi gerekmektedir. 2022 sy kanun ile 2828 sy kanun arasında fark udur. 2022 sy kanun engellilere ödenen maa tir, 2828 sy kanunda düzenlenen bakım ücreti ise engelli bireye bakan ki iye ödenen ücrettir.

1998 yılında özürllülere verilecek sa lık kurulu raporları hakkında yönetmelik vardır. 2006 yılı temmuz ayında ise özürllülük ölçütü sınıflandırılması ve özürllülere verilecek sa lık kurul raporları hakkında yönetmelik yürürlü e girmi tir. 20.02.2019 tarihinde ise yürürlükten kaldırılmı tir.

Önceden çocuk ve yeti kinlerin de erlendirilmesi tek bir ba lık altında yapılyordu. Bu tarihten itibaren çocukların de erlendirilmesine ili kin olarak ÇÖZGER yürürlü e girmi tir. Bu ÇÖZGER çalı ması esasında 2013 yılına kadar dayanmaktadır ancak yürürlü e girmesi 2019 yılınu bulmu tur. Aslında çocuklarda engellili e dayalı bir etiketlenmeyi önlemek amacı ile getirilmek istenmi tir. Ancak u an uygulamada çok ciddi etiketlenme halen devam etmektedir. Çözgerde özel gereksinim de erlendirilmesi yapılması açısından önemlidir, kapsamı geni tir bu sebeple. Yeti kinler içinse eri kinler için engellilik de erlendirmesi hk. yönetmelik yürürlü e girmi tir.

Bu iki yönetmelik birçok problemi beraberinde getirmi tir. Hatta yönetmeliklerdeki ucu açık ifadeler sebebi ile sa lık bakanlı ı nisan ayında kurallar yazısı yayımlamak zorunda kalmı tir. Örne in ÇÖZGER yönetmeli inde bütün çocukların ÇÖZGER alması gerekiyormu gibi anla ılı mı tir ancak kurallar yayınladıktan sonra anla ılı mı tir ki sürekli raporu olanların 18 ya ı altı yenilemesine gerek yoktur.

ÇÖZGER'de engellilik de erlendirmesi yoktur. Onun yerine özel gereksinim de erlendirmesi vardır. Herhangi bir engel oranı da yazılmamaktadır. A ır engele ili kin bir ifade de bulunmamaktadır. Ve özel gereksinim alanlarını ya da evde e itim almasına ili kin alanlarda mutlaka hekimin karar alması gerekmektedir. Aslında sa lık kurulu larına bakıldı ından hiçbir ey yönetmelikte geçti i gibi güllük gülistanlık de ildir. Toplumsal ya ama katılım kısıtlılı ı sadece tanım olarak kalmı tir. Peki engel oranı yoksa haklardan nasıl yararlanılıyor. Çözgerin eklerinde bir tablo vardır, bu tabloda 7 kategori vardır yüzde 20 ile ba layıp 99 a kadar giden bir kategori sınıflandırması var. Burada özellikle dikkat çekilmek istenen, özel gereksinime ihtiyacı olan bir grup var o da %20- %39'a denk gelen gruptur. Bu grup engelli sayılmamaktadır ancak ciddi oranda özel gereksinime ihtiyacı vardır. Ve sadece hekimin uygun gördü ü rehabilitasyon ve özel e itim hizmetlerinden faydalanmaktadırlar.

5. Kategori çok ileri düzeyde a ır engelli sayılır. Mevzuata baktı ımızda evde bakım aylı ında istenen a ır engellilik artında yeni yönetmeli e göre son 5, 6 ve 7'nci kategoriden birine dahil olması gerekir. Bunun yanında a ır engellinin bakıma muhtaçlık ile ilgili olarak kar ılı ını aslında genel sa lık sigortası tescil primi ve müstehaklık yönetmeli inde tanım olarak geçer burada da tıbben muhtaç ki ilerden, raporunda a ır engelli sayılanları da kapsar. Dolayısıyla baktı ımızda sistemde bir karma a mevcuttur.

Uygulamada evde bakım maa ları kesilmeye ba lanmı tir. Eski tarihli süresiz raporlar aslında geçerlidir ancak kurumlar engelli bireylerin yeni sistemde tam ba ımlı rapor almasının çok zor oldu unu bildikleri için tekrardan rapor yenilemelerini talep etmekte ve buna ba lı olarak da maa lar da kesilmektedir. Ki inin engel oranı ile ba ımlılık do ru orantılı de ildir. Ki i %100 engelli olabilir ancak raporu tam ba ımsız olabilir gibi burada ba ımlı birey ve ba ımsız birey tanımları arasında iki fark var kısmi ba ımlı ile tam ba ımlı engelli tanımları arasında aslında iki fark var tam ba ımlıda engel oranı var en az %50 kısmi ba ımlıda böyle bir kısıtlama yok ancak günlük ya am, aktif katılma kriteri var yardım olarak gerçekle tiriyorsa kısmi yardım almasına ra men hiçbir ekilde yapamıyorsa tam ba ımlıdır eklindedir. Son bir yıl içerisinde uygulamada, ne yazık ki artık tam ba ımlı rapor almanın imkanı neredeyse yok diyebiliriz.

Aile Bakanlı ı böyle bir uygulama ile kendi çıkarmı oldu u yönetmeli i kendi ezmektedir. Bir de asıl sorun çıkaran ölçüt fonksiyonel ba ımsızlık ölçütüdür bu ölçüt tamamen tıbbi bakı ı açısı ile yapılmı tir. Sosyal hayata katılmakla ilgili hiçbir duruma bakılmamaktadır. Birden fazla sa lık raporu olanlar için en son alınan raporlar geçerlidir. Bir öncekini geçersiz kılar bu çok önemlidir. Süreli raporlar da süresi içinde geçerlidir. Raporlara itiraz hususunda ki iler bakımından 30 günlük bir süre varken kurumlar bakımından süre sınırlaması yoktur.

Bir sorun da engellili in gruplandırılmasında ya anmaktadır. Dünya bankası ve Dünya Sa lık Örgütü'nün yayınladı ı 2011 yılında dünya engellilik raporu var. Bu rapor ne diyor diye bakmak gerekiyor. Rapor kayıt sistemi vardır raporların toplu olarak kaydoldundu u sistem. 20.02.2019 sonrasında verilen raporlar zaten karekodludur. 2019 öncesi raporlarda sisteme kayıtlı ise rapor tarihi ve numarası olarak görürsünüz içerik göremezsiniz eski rapor oldukları için. Engelli Hakları Komitesi raporların önemini özellikle vurgulamaktadır. Ayrı tırılmı verilerin olmasını istemektedir. Yani

türkiyede u kadar engelli nüfus var ı net veriler ile raporlanmasını istemektedir. 2023 Temmuz verileri 2 milyon 511 bin ki i diyor ancak bu verileri engelli ya lı hizmetleri nasıl topluyor biliyor musunuz? Kurumlara ba vuran engelli kimlik kartı için veya ötv indirimli araç ba vurusunda bulun ki iler bazında veriler toplanıyor. Yani bu veriler bize gerçek tabloyu gösterebilecek durumda de iller. Oysa komitenin iste i ne kadar engelli var ise bunların ya yönünden da ılımı nedir, engellilik durumu, cinsiyet durumu ya adı ı co rafa nedir bunların verilemelerini görmek istiyor.

imdi istatistikleri bu ekilde topluyorken sen istersen en iyi politikayı uygula ne sürdürülebilir olur ne de kapsayıcı olur. Ne de i e yarar o sebeple ülkemizde bu kadar çok hak ihlali görülüyor. Bizim en önemli sorunumuz ayrı tırılmı verilere sahip olmamaktır ve raporların ciddi ekilde sıkıntılı biçimde düzenlenmesidir.

Engelli Hakları Komitesi nihai gözlem raporunda 09.04.2023'e ünlem i areti koymu tur burada komitenin endi eleri ve tavsiyeleri aslında 20.02.2019 öncesinde verilen engelli sa lık kurulu raporlarına ili kindi dolayısıyla unu söylemek mümkün bu düzenlemenin Cenevre yolculu u öncesinde apar topar yürürlü e kondu una da inıyoruz. Komitenin tavsiyeleri temelde tıbbi modelin reddedilmesi ve genelde engellilik de erlendirmesinin insan hakları modeline uygun yapılmasıdır. Engellilere yalnızca tıbbi veya yalnızca sosyal bir gözle bakmak do ru de ildir. Engelli bireyler ço u zaman herhangi bir sa lık durumu nedeni ile sorun ya amaktadır engellili in farklı boyutlarına gerekli a ırlı ın verildi i ve dengeli bir yakla ıma ihtiyaç vardır.

Bir di er tarafta ise ekonomiye katkıda bulunabilecek olan çalı ma imkanı bulunan engelliler açısından, engellilerin çalı maları ve istihdamı olgusunu iki ayrı kavram olarak de erlendirmek gerekmektedir. Çalı ma Hak ve Özgürlü ü geni kapsamlıdır, istihdamı da kapsar. Ba ımsız, yarı ba lı ve ba ımlı çalı mayı kapsamaktadır.

5825 sy yasa, BM Engellirin Hakları Sözle mesinin mevzuatımıza adaptasyonunu sa layan, iç hukuk düzenlemesi haline getiren bir yasadır. 5825 sy kanun basit bir düzenleme de il güçlü bir düzenlemedir. 28.10.2009 tarihinden beri de yürürlüktedir. Bu sözle me iç hukuk hükmü haline getirilirken en önemli eksikli i ne yazık ki müeyyidelendirilmemi olmasıdır. hlallerin olu ması halinde teminat altına alıcı güvence veren düzenlemeler olmadı ı için ne yazık ki etkili bir ekilde uygulanmamaktadır. Fakat bunun a ılması gerektirilecek bir boyutla kar ıla ıldı ında da TCK m. 257 görevi kötüye kullanma yönünde suç unsuru olu abilecektir.

BM Engelli Hakları Sözle mesi madde 27 "Çalı ma Hakları ve stihdamı" düzenlemi tir. Bu madde çerçevesinde belirlenen ülkeler do rultusunda engellilerin istihdamı ve toplum hayatına ekonomik ya ama katılmaları sa lanacaktır.

ç mevzuatımız çerçevesinde engellilerin istihdamını düzenleyen 4857 sy kanun çerçevesinde istihdamları söz konusu ba ımlı çalı ma noktasında bu düzenlemeler. Anılan düzenlemeler çerçevesinde i verene sa lanmı imkanlar da söz konudur. Örne in engelli personellerin kota çerçevesinde çalı tırılması durumunda primlerin tamamı hazine tarafından kar ılanmaktadır. Kotanın a ımı durumunda ise a ılan kısım yönünden personelin primlerinin %50'si hazine tarafından kar ılanmaktadır.

Engelli çalı tırma yükümlülü ünü yerine getirmeyen i verenler açısından madde 101 kapsamında idari para cezaları aylık ve her i çi için ayrı ayrı 2 asgari ücret tutarındadır. Ne yazık ki bu yaptırımlar kamu açısından denetlenilmiyor izlenilmiyor. Sadece özel sektör bakımından Türkiye Kurumu bakımından izlenip i lem ba latılıyor.

Ba ımlı çalı ma noktasında en önemli istihdam kaynaklarından biri 657 sy yasanın 56-57 vd maddelerindedir. Daha önceden kamu kurum ve kurulu ları ba ımsız olarak engelli memur sınavı yapmaktaydı ancak artık 2011 sonrası E- KPSS gelmi tir. Ve engelliler bu ekilde istihdam ko ullarını sa lamaktadır.

657 sy kanun çerçevesinde engelli istihdamı yani yüzde 3lük engelli personel çalıştırma yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde idari para cezaları mevcut bunlar Türkiye Kurumu tarafından uygulanmamaya veya takip edilmemeye devam ediliyor. Meslek kurulu larımızın ya da STK'ların takip etmesi gereken olgular bunlardır. Bunlar çerçevesinde gerekli idari para cezalarını yerine getirilmesini sağlamak için konunun takipçisi olmak önemlidir.

Bağımsız istihdama elverişli olarak engellilerin özellikle kendi işini kurmak isteyen engellilerle ilgili olarak birçok düzenleme mevcuttur. 5378 sy kanun madde 14 vardır, ancak bunlar yeterli midir? Korunmalı işyeri yönetmeli çerçevesinde çıkarılan birçok emir ve kararlar yapılmıştır. Türkiye Sakatlar Konfederasyonu emirlerinde ne yazık ki her ilde proje kapsamında bir kısım emir ve kararlar sadece para kazanımı için yapılmıştır. Çünkü tevkifler maddi anlamda yetersiz kalmıştır.

Engelli hukukçular boyutunda istihdam alanlarının genişletilmesi bakımından özellikle TBB ve Baroların etkin şekilde kamu bankalarına veya sosyal güvenlik kurullarına veya yerel yönetimlere engelli avukat istihdamı zorunluluğuna dayalı gerek 1136 sy. Avukatlık Kanunundan kaynaklanan zorunluluk olgusundan hareketle engelli avukatlara da fırsat eşitliği sağlanması bakımından yazılarında yer vermelerinin çok değerli olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bankalar sözleşmeli avukat istihdam etmektedir yine ASK , SK , ZG vb kurumlar dışarıdan sözleşmeli avukat istihdam ederek hukuki işlerini sürdürmektedir. Ancak ne yazık ki ASK örneğinde gördüğümüz şekilde ASK bünyesinde 500'e yakın sözleşmeli avukat vardır ancak 1 tane bile engelli avukat ile sözleşme yapılmamıştır.

5510 sy yasanın madde 25 ile madde 28'de yer alan engellilik nedeni ile emeklilik hakkı ile oldukça karşılaşılmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşları veya sosyal güvenlik kurumlarında görev yapan birim yetkililerinin de bunu karşıladığını biliyoruz. Aynı şekilde kazası geçirip de %10'dan fazla maluliyeti bulunan kişilerin de engellilik ve maluliyet durumlarının karşılanmadığını ve buna bağlı olarak da birçok idari veya hukuki hatalar yapılarak her boyutu ile hatalar yapıldığını biliyoruz. Bunlarla ilgili önümüzde çıkan uyuşmazlıklarda özellikle hukuki mekanizmaların kullanımının yaygınlaştırılması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.

OTURUM 6

Altıncı oturumun konuları "Borçlar ve Ticaret Kanunları Yönünden Engellilik", "Miras Sorunu", "Vesayet", "Ceza Yargılamasında Engellilik", "Engelli Sanık ve Mahkum Olmak" olan sunumda konu macılarından Av. Hikmet Karadağ başlı problemleri nedeni ile katılım sağlayamamıştır. İstanbul Barosu Engelli Hakları Merkezi Genel Sekreteri Av. Deniz Yazgan başkan ve Ankara Barosu Mensubu Av. Osman Sezer sunumlarını yapmışlardır.

Vesayet kurumu ülkemizde yanlış değerlendirilen hem de toplumsal anlamda yanlış bilinen bir kurumdur. Özellikle engellilikle ilgili vesayet kurumu BMEHS m. 12 çok açık biçimde ehliyetten bahseder burada hak ehliyeti olarak geçer ancak burada aslında sözü edilen fiil ehliyetidir ancak tercüme hatası sebebiyle yanlış değerlendirilmiştir. Burada kastedilen sözleşme tarafından fiil ehliyetinin kullanılmasında engelli bireyler ile normal bireyler arasında hiçbir ayırım gözetilmemesi gerekmektedir. Bu ehliyetin kullanılması bakımından en büyük dogal sonucu olan hukuksal işlem ehliyetinin kullanılması bakımından da aynı şekilde her türlü engelin kaldırılması gerekmektedir. Türkiye de bu sözleşmeyi kabul ettiği için dolayısıyla tüm engelleri kaldırması gerekmektedir.

potansiyel ve kredilere erişmekte, mülkiyet hakkının kullanılmasında bütün engellerin kaldırılmasına elverişli olarak yine bu sözleşmenin 12. Maddesi kapsamında değerlendirilmelidir.

Ayırt etme gücü ve akıl hastalığından söz ederken hipokrata kadar geri gidiyoruz. Maniklik, histeriklik gibi kavramlar hipokrattan bu yana karımıza çıkmaktadır. Akıl hastalığına elverişli furiosus kavramının kullanıldığını görüyoruz antik çağlara kadar geri döndüğümüzde öfkeli ve kabınası mazlık anlamına gelen bir kavramı kullanılmaktadır akıl hastalığı.

Ayrıt etme gücü kusur yeteneği gibi bir güç ve zayıflık olarak çıkması evet kabul edilebilir ancak kabul etme, benimseme dönemine geçilmi olsa da içselleştirilmi olsa lamcılıktan uzaklaştırdı süreçte özel hukukta insan ileri kilerinde engellilerin ne yazık ki bir hiyerarşi altına alındı ya insan üstü semavi özellikler yüklenerek o sizin sınavınız lütfunuz ya da insan altı standartlara indirildi ini görüyoruz. Halbuki istenilen engellinin anayasal bir kavram olan herkesi içerisine dahil edilmesidir.

Engelli de herkeştir diyerek de il de engelli herkeştir diyerek ba lamak gerekmektedir.

Akıl hastalığından söz ederken bir zihni unsurdan bir de iradi unsurdan söz edildiği çok açıktır. İnsanların zihni olarak kendilerini kontrol etme kapasiteleri ile kendilerini dışarı vurma kapasitesinin zaten TCK egemen olan manevi unsur meselesinde de çokça değinildi ini görüyoruz. Aslında eğer akıl hastalığı ceza hukukunda nedir diye düşünüyorsak bir yetenek olarak ele alınır ve suçun manevi unsuru olan kast/taksiri ilgilendirir. Eylem halinde iken kavrama durumunu düşünüyorsak kusurun bir yetenek olduğunu kabul etmemiz gerekiyor.

Nöroçe itlilik durumlarında eski kanunda geçen ifaya ulaştırma itkisinin ve iddiasının ne kadar büyük olduğunu ve bunun belli bazı farklılıklarda mümkün olmadığını konu mak gerekiyor. Belli zihinsel farklılıklar ve engelliliklerde ifaya ulaştırmanın mümkün olmayacağı durumlarda bir kişi iyi normalleştirmek mümkün değilse ömür boyu akıl hastanesinde tutmak ile sonuçlandırılması söylemek gerekiyor. Yeni TCK'da ise kişi ya akıl hastasıdır ya da de ildir bakıldığında bu ifade bulunmaktadır be ifade oldukça kötü bir ifadedir.

Yargı mensuplarının ya da kolluk personelinin akıl hastalığı tayin etme gibi bir kudreti yoktur olamaz da yargıtayın istikrarlı içtihatlarında ise kusur yeteneğinin bilmek ve istemek kavramı üzerine in a edildi ini bir kişinin eyleminin suç olduğunu bilerek ve isteyerek gerçekleştirmesini aramaktadır. Bilmenin ve istemenin özgü biçimde tartışılması gerekmektedir. Aslında tıbbiyeliler tarafından yapılması gerekliliği de gayet açıktır. Bu sebeplerle mahkemenin tayini kısmında büyük problemler olduğunu düşünülmemektedir.

Kanunun 31-34 maddelerinde de imesi gereken birçok kısım vardır ancak güzel kısımlar da bulunmaktadır örneğin akıl hastalığı sınırlı bir şekilde sayılmamaktadır. Bu insanın varlığı ile akıl hastalığının da sınırlı sayılmaması gerektiği, nörolojik farklılıkları sınırlı saymamak gerektiğini ilikini bir kazanımdır.

Duygusal çöküntü veya epilepsi krizinden sonra verilen zarar veya ortada bulunan infial nedeni ile tutuklanmaması gözlem altına alınması gereken kişilerin tutuklandığını da görmekteyiz. Aslında kanunda akıl hastalığı kavramının nörolojik çe itlilik olarak geçmesi gerekmektedir.ayet bu kadar hızlı bir devinim mümkün olmayacaksa da nörolojik hastalık kavramını geçirmek gerekmektedir.

Esasında akıl hastalığı olarak geçirilen durum görülmez engelliktir, asli kavram olarak budur. Görünmez engellilik kavramının yaygınlaştırılması gerekliliği de çok açıktır.

CMK 74 gözlem altına alınma bize iki tane ayrıştı yeteneği tartışma yeri verir daha doğrusu ehliyeti tartışma yeri verir. Gözlem altına alınma ilk olarak kusur yeteneği devamında durumu yeteneğini devamında bir insanın varlığının bulunmasını gerektiren bir durumu yeteneği var mı yok mu bunu tartışır. Bu bağlamda kendini tipik biçimde ifade etmeyen örneğin konu mayan birinin durumu yeteneği olup olmayacağı sorusuna gözlem altına alma yanıt verir.

Tipik olarak kendini ifade etmeyen bireylerin başka bir bireye karşı gerçekleştirdiği birtakım eylemler direkt olarak suç oluyor mu sorularına malesef direkt olarak suçun olduğu turuldu u cevabı verilmektedir. Engelliliklerin akıl hastalığı bağlamındaki engelliliklerin malesef failleştirildi ini görüyoruz gözlem altına alınmada aslına bakarsak ETCK bağlamında ifaya kadar öngörülen sürenin CMK'da en kısa 3 hafta en uzun 3 ay olarak sınırlandırılmıştır. Ancak bunu gerekmektedir rutinlerine

ba lı bir otisti in 3 hafta boyunca hastanede durabilece ini dü ünebilir miyiz?

Uygulamada baktı ımızda CMK 74'ün 3 hafta uygulanmadı ını görüyoruz. 3 ay gibi sürelerde belli bazı episodik ve dönemsel ki ilik bozuklu u içeren kısımlarda uygulanıyor bunu söylemek gerekiyor özellikle gözlem altına alınmada A HM'in 3lü a ama testinden bu yana orantılılı ı aradı ını görüyoruz. Gözlem altına alma çünkü çok ciddi bir koruma tedbiridir. O sebeple orantılılık ara tırması yapılması gerekiyor. Bu uygulama elveri li mi gerekli midir, ölçülü müdür?

CMK 269'da itirazın kararın yerine getirilmesinde etkisi maddesi gündeme gelmektedir. Kararın infazının yerine getirilmesinin geriye bırakılmasıdır. Bu ba lamda devam eden meselelerde örne in bipolarlık, antisosyal ki ilik bozuklu u o halde gözlem altına alalım gibi bir sorun vardır. Örne in lityuma yeni ba lamı regülasyon içerisine alınması gereken bir hastayı nasıl etkileyecek sorusuna yanıtımız çok kötü ise bunu uygulamamız olmalıdır. CMK 269 ba lamında orantılılık tartı ması yaparak devam etmeyi öneriyoruz meslekta larımıza.

Gözlem altına alma konusunda Yargıtayın bir çeli kililik halinde oldu u bu çeli kinin de aslında iyi oldu unu belirtmek gerekmektedir. Çünkü akıl hastası olarak kabul edilen belli bazı ki iler in evet akıl hastaneleri olarak bilinen ruh ve sinir hastalıkları hastanelerine sevki kabul edilebilirken özellikle daha kısa inceleme altında bulunması gereken ve yalnızca hekim olmanın do ası gere i kısa bir inceleme sonucunda da tespit edilebilecek bir akıl hastalı ı olarak tanımlanan bir nöroçe itlilik varsa e er bu ba lamda da Adli Tıp kurumuna yönlendirilmesi gerekti i ekinde farklı kararlar verse de özgün biricik bir de erlendirme yapmaya ba lamı tır ve bu da olumlu bir geli medir.

Gözlem altına alınan ki inin masumiyet karinesi ba lamında yalnızca izofreni te hisi bulundu u için akıl zaafiyeti bulundu unu söylemek artık pek mümkün de il bu aynı zamanda yo un bir insan hakları ihlalini ortaya çıkartıyor. Regüle edilmi bir medikatif tedavi gören bir ki inin akılsız oldu undan söz edilemez. Ancak problemimiz udur ki bizim bir de temaruz kavramımız var. Ve nedense bunu hakimlerde çok büyük bir korku kavramı olarak görülüyor. Ya manyak taklidi yapmıyorsa ekinde uygulamada reaksiyonlar alınabiliyor. Ve aslına bakarsak adil yargılanma hakkını delip geçen bir dü ünçe biçimidir. nsan onurunu çok kırıcı tutumlardır. Bu ba lamda da gözlem altına alınmanın bir koruma tedbiri oldu unu unutma halini ve ki i özgürlü ünü ve güvenli i hakkına yo un bir zarar verme halinin mevcut oldu unu görüyoruz.

E er bir hukukçu veya kolluk görevlisi bir ki iyi tetiklemeye çalı arak bir ki iye onur kırıcı biçimde sorular sorarak akıl hastası olup olmadı ını tayin ediyor ise bu direkt olarak CMK m. 148 kapsamında yasak usullere girecektir. Bir insan hekim de ilse böyle bir donanıma sahip de il ise ba ka bir insanın akıl hastası olup olmadı ına karar veremez.

Mesleki içi sorunlar bu sebeplerle de kar ımıza çıkıyor. Üzerine dü ünülmemi kararlar uygulamada çok büyük problemlere yol açıyor. nsanların sa lık çalı anların da hayatları dahil olmak üzere çok yo un ihlallerle sonuçlanmaktadır. O sebeplerle adalet akademisine yeniden dönerek nöroçe itlilik üzerine, engellilik üzerine farkındalık e itimi, uygulama e itimleri vermekle yükümlüyük. Meslek içi sorunlar ba amında avukatların toplumsal sa lamcılık normları kar ısında çalı ma eksikli i, bilinç eksikli i oldu unu görmekteyiz. Ve akıl hastası olarak adlanlarılan müvekillere do ru hukuki yardımı sunamadıklarını da uygulamada görmekteyiz.

Bu alan tıp alanında ve ingilizce odaklı olarak geli ti i için ço u kavramda ço u zaman çeviri problemleri ya ırıyoruz. Çevirilerin yanlı oldu u veya bazı kavramların yanlı anla ıldı ı ekinde hakimlerde de muhakeme unsuru bakımından bir fikir uyandırmadı ını uygulamada görüyoruz.

Sonuç olarak akıl hastalı ı geride kalmı bir kavramdır. Yeni kavramların uygulandı ını ve geli tirilmesi gerekti i ve bunun için büyük mücadeleler verilmesi gerekti ini görmekteyiz. TCK'nın kapsayıcı bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Meslekta lar ba ta olmak üzere kolluk görevlilerine ve yardımcı unsurlara yo unluklu bir e itim vermek gerekmektedir.

mza bakımından mevzuattaki durum 6998 sy kanun öncesi 818 sy BK m. 14'ün 1926 kabul tarihinden itibaren 7.7.2005 e kadar öyle bir hüküm vardı: " mza, üzerine borç alan kimsenin el yazısı olmak lazımdır. Bir alet vasıtasıyla vazolunan imza, ancak örf ve adetçe kabul olunan hallerde ve hususiyle çok miktarda tedavüle çıkarılan kıymetli evrakın imzası lazım geldi i takdirde, kafi addolunur. Amaların imzaları usulen tasdik olunmadıkça yahut imza ettikleri zaman muamelenin metnine vakıf oldukları sabit olmadıkça, onları ilzam etmez. "

Ancak 2005'ten sonra bu hüküm kaldırılmıştır. Görme engelli kişiler de sözleşme yapabilmeye ve tanıksız imza atabilmeye başladılar ancak burada bir karışıklık ortaya çıktı bankalar da tamam siz ahitsiz imza atıyorsunuz ben de sana kredi vericem ancak sen noterde işlem yap demek durumunda kaldılar. Bu bir boşluktu çünkü bankalara da bir şey söylemek çok mümkün olmuyordu. Daha sonra 6198 sy kanunun yürürlüğe girmesi ile 2012 yılı temmuz ayından itibaren 1 ay sonrasına kadar öyle bir hüküm vardı "görme engelli kişilerin imzaları usulüne uygun biçimde tasdik edilmediği sürece veya metin içeriğini bildikleri ispatlanmadıkça imzaları onları bağlamaz". Bu hüküm bir ay sonra de iştir ve "Görme engellilerin talepleri halinde imzalarında ahit aranır. Aksi takdirde görme engellilerin imzalarını el yazısı ile atmaları yeterlidir." yani artık görme engelli kişiler tanık istemedikleri takdirde imzaları onları bağlamazdır.

Bir başka durum da TTK kapsamında poliçe, bono ve çek düzenleme bakımından mülga kanunda usulüne göre tasdik edilmedikçe görme engellilerin düzenledikleri poliçeler onları bağlamaz ekinde bir hüküm vardı. Ancak daha sonra 5378 sy kanun 50/B gereğince kaldırılmıştır artık görme engelliler ahit olmaksızın düzenleme yapabilmektedirler.

Tapuda ise durum Tapu Kanununa göre görme engelliler artık tapu sicillerinin tutulması bakımından alım satım işlerinde tanıksız işlem gerçekleştirebiliyor.

En önemli sorun ne yazık ki noterlerdedir. Noterlik Kanunu madde 73 açıkça der ki "Noter, ilgilinin isteği üzerine, konu ma veya görme engelli olduğu anlaşırsa, işlemler engellinin isteği üzerine bağımlı olmak üzere iki tanık huzurunda yapılır. İlgilinin isteği üzerine veya konu ma engelli olması ve yazı ile anlaşılabilmesinin de bulunmaması hâlinde, iki tanık ve yeminli tercüman bulundurulur." Yani ilgilinin isteği üzerine bağımlı olarak tanık bulundurma zorunluluğu ortadan kalkmıştır. Noterler yasayı uygulamamak için garip tezler üretmektedirler. Noterlik kanunu madde 162 noterlerin sorumluluğunu düzenler bu kapsamda noterler bir işlemi hiç yapmazlar eksik ya da hatalı yaparlarsa madde 162 bağlamında sorumludur.

ENGELLİ HAKLARI KOMİSYONLAR, SORUNLAR, DAYANI MA VE HİZMETLER

Serbest kürsü ekinde yürütülmüş olan iş bu bölümde öncelikli olarak TBB Engelli Hakları Komisyonunun 2022 yılı temmuz ayından itibaren yaptığı çalışmalar anlatılarak bağlanmıştır.

Komisyonun aldığı olduğu ilk kararlardan olan erişilebilirlikle ilgili süre uzatımına ilişkin AYM iptal davası kapsamında çalışma grubu kurulmuştur. Bu grubun hazırladığı olduğu bilgi notu ana muhalefet partisine ulaştırılarak ilerleyen süreçte ertelemenin iptali sağlanmıştır.

Anayasa Mahkemesi Üyesi Sn. Kenan Yağar ziyaret edilerek sorunlar ve çözümleri hakkında sunumlar yapılmıştır.

TBB Binası ve Litai Otelin erişilebilirlik yönünden değerlendirilmeleri yapılarak bu kapsamda tespitler yönetime iletilmiştir ve de iştir hususunda karar alınmıştır.

TBB ve baroların internet sitelerinin erişilebilirliğini geliştirme için de görüşmeler yapılmış olup bu süreçte çalışmalarına devam olunmaktadır.

3 Aralık kapsamında TBB TV'de "Engellilik Temelli Ayrımcılık" konulu program gerçekle tirilmi tir.

e itli bakanlıklara bilgi edinme ba vuruları yapılmı tir. Yüksek Seçim Kurulu ziyareti gerçekle tirilerek ba ımsız oy ilkesinin kullanımını bakımından uygulamadaki sıkıntılara ili kin olarak görüler iletildi tir.

Konu macılarımızdan TBB Engelli Hakları Komisyonu Yürütme Kurulu yesi Av. Müjgan Bilgen zgen'in noterde ya amı oldu u ayrımcılı a yönelik olarak yrtm oldu u ve konu macılarımızdan Av. Mustafa Keskin'in T HEK 'e yapımı oldu u ikayet ve e itli davalarda TBB olarak katılma talebinde bulunulmu tur.

SEM derslerine farkındalık e itimi eklenmesi ve e itim kiti olu turulmasına ili kin olarak çalı malar yürütülmü tir.

Çalı ma ve dayanı ma ba lamında, çalı tay katılımcılarının katılımı ile whatsapp mobil uygulaması üzerinden "Engelli Hakları Baro Dayanı ma" grubu kurulması yönünde karar alınımı akabinde grup olu turulmu tur.

Bütün baroların aynı donanımda organize çalı malar ve hukuki süreçler yönetmesi hususunda karar alınımı bu kapsamda çalı tay devamında da dayanı mayı sürdürme yönünde kararlar alınımı tir.

Ses ve görüntü kaydının yapıldı ı ve çalı tayın yayımlanaca ı da bilgi olarak verilmi tir.

HAZIRLAYAN VE KATILIM SA LAYAN

AV. ELVAN NARMAN

E - imzalıdır!